

Književne novosti

Murko M. dr.: Vatroslav Oblak. Ein Beitrag zur Geschichte der neuesten Slavistik, Wien, Alfred Hölder, 1902. Vel. 8, 62 str. — V »Knezove knjižnice« VI. zvezku je prijavil g. dr. Murko obširen životopis Oblakov, ki je izšel potem tudi v posebnih odtiskih. Pričujoča brošura je le izvadek slovenskega životopisa, samo tuptatam opremljen s kako novo opombo, tako na str. 29. in 45. Dva razloga sta gosp. pisatelja napotila, da je izdal ta nemški izvadek; prvi je ozir na izrek: Slavica non leguntur, drugi je poniževalna kritika Oblakove osebnosti in Murkove slovenske monografije v »Literarisches Centralblatt« 1900, 291, češ, nemški izvadek, ki ga je imel g. pisatelj na umu brž spočetka, bode sedaj najboljši odgovor na ono oceno. — Odkrito povemo, da ne uvažujemo razlogov Murkovih. Dokler bomo svoje spise tujcem ponujali v njih jeziku, se jim ne bo zdelo potrebno, brigati se za slovansko znanstveno literaturo. S tem bogatimo nemško znanost, ki se vsled tega ponaša, da se v njej razkrivajo vse panoge človeškega znanja. Nemcu, ki bo pisal o nas brez znanja slovanske znanosti, bomo v obraz povedali, da se veseli Kolumbovega jajca. Slovani bomo imeli to prednost, da bomo poznali vso znanost, nemška gospoda pa bo brez našega dela. Nadalje ni sumnje, da bi tisti, ki je čital slovensko Murkovo monografijo v književnem Centralblattu, čital tudi Murkovo slovensko repliko; razen tega razpolaga Murko še z ruščino, ki jo celo uči. — Pogledal sem oceno v Centralblattu, ki piše o Oblaku: »Oblak war, nach seinen wissenschaftlichen Leistungen zu urtheilen, nicht so bedeutend, wie ihn auch Murko hinstellt. Seine Spur wird für die allgemeine Wissenschaft bald, für sein kleines Volk allerdings nicht so rasch verwehen, und daran krankt natürlich das Ganze.« To je baš narobe; Oblak za slovenstvo ne pomeni mnogo; njegova veljava je velika na polju občne znanosti, ki jo je bogatil pred vsem v nemškem jeziku. Kdor taji Oblaku občno vrednost, jo mora tajiti tudi Kopitarju in Miklošiču; tega pa ne more nihče storiti; razlika je samo ta, da je Oblak rano umrl. Take trditve so le ena stran znane istine, da Nemci izrabljajo slovanski trud, si ga prisvoje, — a potem Slovanom prerekajo vso važnost. Sicer se sme g. dr. Murko vdati zavesti, da je osnova in ton njegove slovenske monografije ugajala celo mladini, ki je daleč od vsake znanosti.

Dr. Fr. Ilešič.

Ivan Cankar: Knjiga za lahkomišelné ljudi. V Ljubljani 1901, založil L. Schwentner.

Ivan Cankar je dovolj znan čitajočemu našemu občinstvu, da ni potrebno o njem natančneje govoriti na tem mestu. Vsakdo, ki se le količkaj bavi z našo domačo literaturo, pozna njegova lepa dela, pozna njegov sijajen talent, ki se je kar vidno razvijal pred našimi očmi. Toda Cankarjeva dela si niso mogla preriti pota do src širjega našega občinstva, do onih slojev naše družbe, ki najrajši beró ter so pisateljem hvaležni za vsako drobtinico, ki jim jo podarijo. Cankar ima zase le majhen krog čestilcev in bralcev, a ti vidijo v njem najboljšega domačega pisatelja, ti ga kujejo v zvezde ter ga obožujejo. To je neovržna resnica, ki sem jo izkusil sam. Tukaj nočem raziskovati, kateri imajo prav, to bode naloga poznejšega raziskovanja slovstvenega zgodovinarja. Meni

se vidi, da je tudi tukaj — kakor povsod — resnica nekako v sredi. — Govoriti mi je danes samo o gori imenovani knjigi. V njej je zbral pisatelj 10 kratkih črtic. V teh črticah se zopet zrcali njegov sijajni slog, njegov krasni jezik. Blagoglasnost in lep jezik ljubeč čitatelj jih spričo tega ne more odložiti iz rok, predno jih ne prebere do konca. Črtice dajo veliko misliti, a nazadnje zapuste v čitateljevi duši neko disharmonijo, ki ga napolnjuje s strahom in obupom. Cankarjev cinizem ubija človeka, ob njem mu zastane sapa. — Naloga moja ni, da bi te črtice presojal natančno, pač pa, da bi opozoril nanje slavno občinstvo. Za moj okus je najkrasnejša ona, ki ima naslov »Križev pot«, a lepa je tudi »Iz predmestja«. Druge daleč zaostajajo za tema. Nočem se spuščati tako daleč, da bi Cankarju očital to, kar mu očita marsikdo, da so namreč njegovi junaki karikature, da ne čutijo tal pod nogami, in kar je še takih »fraz«, ki jih nosijo vedno na jezikih ljudje, ki si ne znajo ustvarjati lastne sodbe; toda poudariti moram, da taki nosilci revolucionarne ideje, kakršne nam slika Cankar, ne bodo uveljavili taiste, ne bodo preobrnili sveta; taki nosilci razsodnim ljudem ne imponirajo, to so otroci, ki ne vedo, kaj blebečejo, a niti zdravi otroci, ki jih človek še rad posluša, ampak bolni in škrofulozni po celem telesu. Toda ako hočem biti resničen, moram tu takoj dostaviti, da ideje, ki jih ima Cankar razmetane po teh črticah, niso njegove, pač pa so se mu vse-sale v meso in kri tako globoko, da niti ne čuti, da so Nietzschejeve i. dr., in zato jih podaje občinstvu tako samozavestno. Brez dvoma bi Cankar bil lahko bolj originalen, lahko bi nam ustvaril kako zares pozitivno duševno delo, ako bi se izmotal izza svojih meglenih zastorov ter stopil na dan z jasnim licem in krepko roko, kakor to zahtevajo današnji resni časi, kakor to posebno še zahteva in težko pričakuje naše slovensko slovstvo. — Knjigo toplo priporočamo!

J. Kostanjevec.

Quo vadis? Roman. Spisal H. Sienkiewicz. Prevedel M. Podravski. »Svetovne knjižnice« III. knjiga. V Gorici 1902. A. Gabršček. Cena 3 K. — Podjetnemu Gabrščeku se imamo zahvaliti, da čitamo sedaj tudi mi Slovenci slavni Sienkiewiczev zgodovinski roman v svojem jeziku. Roman »Quo vadis« je preveden že na vse kulturne jezike sveta in Sienkiewicz je ž njim dokazal, da zgodovinski roman še ni premagano stališče. Kdor ima fantazijo, temu je svetovna zgodovina neizčrpna zakladnica — samo znati je treba obdelati historijo in jo oživiti tako, da nam zgodovina ni več zgodovina nego življenje! Kar je slikar Siemiradzki s čopičem, to je njegov rojak Sienkiewicz s peresom. Gabrščekovo podjetje zasluži, da ga Slovenci izdatno podpirajo. Knjiga »Quo vadis« bi morala biti v vsaki slovenski knjižnici, saj je tudi prevod vobče gladek in pravilen. Filoloških muh pa ne maramo streljati. Začnimo že enkrat estetično uživati — dlakocepljenje prepuščajmo tistim, ki se jim to ljubi.

Zbornik pouke i zabave. Prvi hrv. pjesnici. Prag, 1901. V lastni založbi je začel izdajati gospod M. U. C. Vladimir Jelovšek ta zbornik »bez velikih nada, bez velikih obećanja, bez blistavih programa i zamamnih obećanja«, a z motom Ibsenovih besed »Potkopajte ideju, dajte na njeno mjesto spontanu akciju«. V zmyslu tega gesla se v že izišlem prvem zvezku, ki obsega Ph. C. Branka Drechslerja razpravo »Prvi hrvatski pjesnici« (Marulić in Lucić), zameta moč zgodovinske ideje v razvoju posameznikov (stran 26) in obžaluje, da dalmatinskih hrvaških pesnikov niso popolnoma osvojili napredni nazori renesanse (na pr. omamne scene Ovidijevih zaljubljenih

pesmi), da je pri njih to bil samo kratek, lep sen, izza katerega se je vrnila stara askeza. Blagrujoč tako lahko življenje zapadne renesanse, očita pisatelj ruski vedi, da veruje baš v ono, kar brez globljih študij laže pojmi (51). Ono očitaneje je naperjeno zoper ruskega profesorja Petrovskega, ki pa ga je z ravnokar objavljenim, 320 strani v veliki 8° broječim delom »O sočinenijah Petra Hektoroviča« (Kazan, 1901) dejanski temeljito zavrzel. Kadar bomo imeli o vseh dalmatinskih pesnikih monografije, kakršna je monografija Petrovskega o Hektoroviču, tedaj bomo lahko rekli: gradivo je zbrano in sedaj »lahko pojмимо« hrvatsko renesanso. Razume se pa samo ob sebi, da je Jelovščekov »zbornik« hvalevredno književno podjetje, ki zasluži, da ga tudi Slovenci naročajo. Zato ga mi toplo priporočamo.

Dr. Fr. Ilešič.

Zoologijski atlas. Sestavil H. Leutemann. Slovenski mladini razložil A. Pavlin. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 6 K. — Ta popularno-poučni atlas dojde dobro naši ljudskošolski mladini, saj je bogato ilustriran. Podobe živali so natisnjene v naravnih barvah. Pred podobami je primeren poučen tekst sestavljen v gladki slovenščini. Samo na prvi tabli »Človeška plemena« naj bi stalo namesto »Nemec« raje »Kavkazec«, t. j. zastopnik kavkavske pasme. Da je pisatelj Leutemann postavil Nemca za zastopnika naše rase, je umevno, a slovenski mladini kazati Nemca za vzor kavkavske rase, ni primerno — da se izrazimo najmileje! . . . Zoologijski atlas toplo priporočamo. Knjiga je pripravna za darila.

—Ž—

Die Litteraturen des Ostens in Einzeldarstellungen. — Kot prvi zvezek te publikacije je izšla »Geschichte der polnischen Litteratur. Von A. Brückner. Leipzig 1901.« Cena 9 K. Pisatelju, berlinskemu profesorju in znanemu soizdajatelju »Arhiv für slav. Philol.«, so pomagali tudi učeni poljski strokovnjaki. Delo obseza na 600 strah zgodovino poljskega slovstva od početka do najnovejše dobe.

Tvrdba C. F. Amelang v Lipskem je zasnovala to veliko podjetje, ki se bo ob sredstvih in agilnosti takega založništva s pomočjo izvrstnih strokovnjakov v kakih 4—5 letih uresničilo, kakor je nameravano: izdati hoče založništvo slovstva vzhodnih narodov, vsako v posebnem zvezku. Nas zanima podjetje zato, ker se štejejo med »vzhodne« narode tudi Slovani in se bo torej poleg drugih njih slovstvo obdelalo. Rusko slovstvo opiše V. Wollner, poljsko A. Brückner, češko bo oskrbel znani spisovatelj »Dějin české literatury«, J. Vlček, vsa jugoslovanska slovstva pa skupno dr. M. Murko. Z ozirom na take sotrudnike, same vsučiliške profesorje, je zajamčeno strokovnjaško delo, ki bo tem večjega pomena in vpliva, ker se obrača namenoma do omikancev sploh. Zato se ne bo oziralo na podrobnosti, ampak na narodnostne posebnosti, na razvoj prosvete, na običaje in nagnjenja, na mišljenje in čutenje narodov, kolikor se vse to kaže v slovstvih. — Zanimiv je razlog, ki se ž njim podkrepljuje v prospektu umestnost takega podjetja: zapadna (t. j. romanska in germanska) slovstva so (v nemščini) obdelana v izbornih delih, vzhodne literature pa skoraj nič; »vendar pa raste od dne do dne pomen onih vzhodnih dežel in narodov, posebno ruskega in poljskega.« To je pomembna in objektivna izjava! — Slovenci lahko pozdravljamo podjetje zato simpatično, ker vemo, da bo označba naše slovstvene zgodovine v dobrih rokah našinca, ki bo skrbel za to, da bo prav široki svet izvedel nekaj več o eksistenci, težnjah in napredku našega naroda.

Dr. Jos. Tominšek.

Zadnje pjesme. Spjeval Rikard Katalinić-Jeretov. (God. 1895. do 1901.) Zadar 1901. Vlastitom nakladom. 16°. 164 str. Tisak C. Albrechta (A. Wittassek). Zagreb.

Imeli smo že večkrat priliko, omeniti tega plodovitega in odličnega pesnika, ki je podal svoje zbirke pesmi: »Pozdrav istarskoga Hrvata«, »Mrtvoj Majci«, »Primorke« in sedaj »Zadnje pjesme«. V teh poslednjih se nam kaže pesnik isto takega kakor v prejšnjih; nobene izpremene v predmetih, nobene v izvedbi. Pesnikova duša je otožna in v takem razpoloženju opeva domovino, prirodu, svojo mrtvo mater, ljubico. Sentimentalno so navdahnjena premišljanja o življenju, o socialnih razmerah, o sreči. Mnoge misli se ponavljajo le v malo drugačni obliki v različnih pesmih. Pohvaliti moramo krasni jezik, gladki slog in lepo verzifikacijo. Pesmi so izšle v raznih listih, v »Prosvjeti«, »Viencu«, »Nadi«, »Lovorju« in »Novem veku«. Izmed domorodnih pesmi omenjamo »Proslov prigodom otvaranja hrv. doma na Trsatu«, kjer večje namiguje na dandanašnje razmere v Hrvatih.

»Mladi krabulji« črta opreko med ludostjo krabulje in resnobo življenja. »U atelieru« slika umetnico, ki žrtvuje umetnosti vse užitke ljubavi in domačega življenja. »U tišini čarne noči«. Propast lilije nalikuje propasti nedolžnega dekleta. »Krvav mjesec«. Slika bojnega polja. »Oblak«, »Tri melodije«, »Božja slova« kažejo neizvestnost sodbine in nestalnost sreče. »Zimska priča«. Snežne pahuljice so odeja, katero angeli spó kot odejo na iznemoglo zemljo. »I mnogo sam več puta htio razbit liru« in »Pjesma moja zle kobi« kažeta brezuspešnost pesnikovega petja. »Smiluj nam se« kliče Boga, da pošlje zemlji mir. »Moje evangjelje«. Vsem ljudem pesnik odpušča, samo odpadnikom ne. Mnoge jesenske pesmi odkrivajo slutnjo pesnikovo, da bode tudi on kakor cvetje ovel in odpal. »Dvie zvezde« sta pali z neba v oči ljubice. »Na ledini«. Vetrič poljublja na ledini hčer one cvetke, katero je lani kot vihar podrl in ubil. »I taj laki povjetarac« slika skromnost človeka, ki je z malim tako hitro zadovoljen. »Handžaru«. Pesnik hoče handžar prekovati v peresa ter s temi voditi boj za domovino. Lepe so slike »Suton«, »Noč«, »Jutro«, »Oluja« i. dr. Na kraju slik je navadno kaka prisposoda iz nadzemnega sveta, na pr. vile, sirene itd. Nekaj pesmic je prikrojjenih po kalupu narodnih pesmi, na pr. »Uzdisanje djevojčice«, »Djevojka i momak«. »O stoljetnici rođenja Fran Prešerna«. Pesnik vidi, da se Slovenci in Hrvatje družijo na temelju Prešernove poezije. V nekaterih pesmih žaluje pesnik za porušenimi mladostnimi ideali. Katalinić ima lep pesniški dar in zato njegovo zbirko priporočamo tudi Slovencem.

R. Perušek.

Slovensko gledišče

A. Drama. — Med igrami, ki so se uprizarjale v zadnjem razdobju, je najbolj omembe vredna Sudermannova »Čast«. Pesnik si je postavil nalogo, da pojasni problem časti. Čast je relatiiven pojem. Vsak človek nima enakih nazorov o časti. Takisto se menjava pojem časti pri ljudeh, stoječih na različnih stopinjah izobrazbe. Vsak stan, vsak spol, vsaka starost, vsak narod,

vsak vek ima skoro diametralno različne pojme o časti. A če imajo ljudje, ki so socialno odvisni drug od drugega ali v zvezi drug z drugim, različne pojme o časti, nastanejo lahko največji konflikti. In eden tak konflikt nam je pokazal v svoji drami Sudermann. Kaj je pravzaprav čast, tega problema nam pesnik ni rešil, nego mi vidimo le konflikt, dramatični sokob, ki je nastal iz različnega razumevanja časti. Drama »Čast« se razvija polagoma iz precej široko zasnovane ekspozicije do jako dramatičnih prizorov. Pozornost gledalčeva se napenja od akta do akta, dokler ne doseže v zadnjem dejanju svojega vrhunca. Sudermannova drama »Čast« je resno delo, globoka socialna študija brez kulisnih efektov in brez cenjenih dovtipov. Gledalec je prisiljen misliti s pesnikom vred. A ker misliti ni stvar širokih mas, ker Sudermannova »Čast« nima nič »kupletov«, ne drugih »hopsasa«-prizorov, a la »Vrban Debeluhar«, zato tudi »Čast«, čeprav je bila vzorno naštudirana in se je izvrstno igrala, ni bila tako obiskovana kakor zasluži.

Onjêgin.

B. Opera. — Reprize »Rigoletta« so bile dosti boljše od premijere. Namesto gdčne Ševčikove je pela z najlepšim uspehom gdč. Noemi.

»Favoritinja« se je pela prvič 7. februarja, in sicer je bila na korist našemu junaškemu tenoristu g. Titu Olszewskemu benefična predstava. »Favoritinjo« je vglasbil po libretu Evg. Scribeja Gaetano Donizetti, rojen v Bergamu na Lombardskem l. 1797., umrl ravnotam umobolen l. 1848. Zelo plodoviti skladatelj iz Rossinijeve šole je napisal blizu 70 oper; svetovnoznane so »Lucrezia Borgia«, »Lucia di Lammermoor«, »Don Pasquale« (Dunaj l. 1843., ko je bil tam c. kr. dvorni kapelnik), »La fille du regiment« (l. 1841. za Pariz pisana), »L'elisire d'amore«. »Favoritinja« je izmed najboljših, ostale njegove opere se danes redkokedaj ali sploh več ne pojo. Napisal je res dosti, a bil je vsled tega zelo površen, in tudi »Favoritinja«, ki se sicer odlikuje po nekaterih jako lepih muzikalno dovršenih glasbenih odstavkih, nam to priča, in je škoda, da nimajo vsi deli opere one večje muzikalne vrednosti, da bi se lahko reklo, da je to povsem ne le lepa, ampak tudi muzikalno prav dobra opera. Kakor pri Belliniju, Rossiniju in pri drugih opernih skladateljih te dobe, vidimo tudi pri Donizettiju, da mu je glavna stvar arija, melodija posameznih — in bolj nekaj postranskega zbori — in spremljajoči orkester, ki je na posameznih mestih že prepriprost, ki čisto nič ne izraža, ampak kar navadno alla »Polka« ali »Valček« spremlja... Opera je bila prav skrbno in dobro naučena, premijera in repriza brezhibna. Ulogo Fernanda je pel krasno in igral g. Olszewski — pač bolj mirno, nego bi to storil pevec italijanske šole in krvi. Izborna, simpatična je bila v petju in igri tudi Leonora — gdčna Romanova. Temeljnost v petju, dobro premišljena, ne pretirana igra sta dve odlični lastnosti pevke Romanove. Gospica Noemi je svojo malo ulogo seveda častno rešila. Z veseljem konstatiramo lepi uspeh g. Vašička — priorja Baltazarja — ki je v solih in ensemblih izvrstno uspel; osobito v nižjih legah maestozno, ugledno in sigurno navlada in drži ensemble. Gospod Urih — Alfonz — je svojo ulogo pač dobro znal, vendar bi bil s to krasno veliko ulogo dosegel večji uspeh, da prvič malo manj tremolira z glasom in drugič, da jemlje vsaj nekoliko ozira na piano in forte. Zbor je bil siguren in točen, istotako orkester, za kar smo gospodu kapelniku Tomášu hvaležni.

L. Pahor.